

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
творів мистецтва

До захисту допущено
_____ 2020 р.
Завідувач кафедри
ОДПМ і РТМ
_____ Н.О. Урсу

Дипломна робота
бакалавра

з теми: **«ФЛОРИСТИЧНИЙ НАТЮРМОРТ НА ЗАНЯТТЯХ З
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ШКОЛІ»**

Березовська Тетяна Михайлівна
студентка 2 курсу,
ОМmsx 1 – В 18z групи
ОП – 014 Середня Освіта.
Образотворче мистецтво
заочної форми навчання

Керівник:
Бренюк А. Г., кандидат
мистецтвознавства, ст. викладач

Рецензент:
Віштаченко В. А., кандидат
мистецтвознавства, ст. викладач

Кам'янець-Подільський – 2020 року

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. НАТЮРМОРТ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ МАЛЯРСТВІ	7
1.1. Генеза натюрморту як живописного жанру.	7
1.2. Голландський натюрморт XV-XVII ст.: зародження жанру.	16
1.3. Європейський натюрморт XVIII-XX ст.	23
Висновок до розділу:.....	34
РОЗДІЛ 2. НАТЮРМОРТ У ВІТЧИЗНЯНОМУ МАЛЯРСТВІ.....	36
2.1. Передумови виникнення українського натюрморту.....	36
2.2. Український натюрморт XVII-ІХХ ст.	40
2.3. Сучасний український натюрморт.	47
Висновок до розділу:.....	53
РОЗДІЛ 3. ОБРЯДОВИЙ НАТЮРМОРТ В КОНТЕКСТІ	
ОВОЛОДІННЯ НАВИЧКАМИ ОЛІЙНОГО ЖИВОПISУ.	54
3.1. Мистецтвознавча специфіка українського обрядового натюрморту. ...	54
3.2. Особливості роботи над обрядовим натюрмортом: етапи й методологія виконання в школі	62
Висновок до розділу:.....	68
Висновки	69
Список використаних джерел.....	71
ДОДАТКИ.....	76

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Натюрморт – це одкровення, це автопортрет, опосередкований і своєрідно відображений в сокровених предметах, – глибокий, особистий, інтимний вислів художника. Все починається із звичайної, часто учнівської постановки. Але і в ній, не дивлячись на певну наївність і беспорядність наочного набору, починає проступати таємниця людського буття, хоча б якийсь дуже характерний штришок конкретного часу.

Простий і буденний предмет зображення не запрошує милуватися їм самим, а надає можливість зрозуміти його живописну символіку, загострює ідею його існування в конкретному побутовому середовищі, примушує задуматися: кому належить ця річ, в яких відносинах знаходиться з людиною, що здатна сказати про заняття та смак господаря.

Знайти свою тему, свої інтонації, розкрити свої пластичні можливості і виразні засоби в натюрморті – важлива, першорядна задача.

Державний стандарт початкової освіти розроблений відповідно до можливостей учнів загальноосвітньої школи і передбачає розвиток у дітей особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, формування здатності до його сприймання, розуміння і створення художніх образів, художньої творчої самореалізації і духовного самовдосконалення. Державний стандарт загальноосвітньої освіти в галузі «Мистецтво» включає змістові лінії, що охоплюють основні види мистецтв: музичне, візуальне (образотворче). На відміну від викладання в школі окремих предметів «Музика» та «Образотворче мистецтво» в основу обґрунтування змісту освітньої галузі та розробки відповідної інтегрованої навчальної програми «Мистецтво» покладено принцип координації художніх знань, опанування якими сприятиме розширенню асоціативних уявлень учнів, забезпечить формування основ цілісної художньої картини світу.

Виховний потенціал мистецтва міститься у самій його суті і пояснюється тим, що емоційний чинник, естетичні ідеали особистості – первинні відносно

інтелекту в формуванні духовних інтересів, ставлення до світу взагалі. Тому, на прикладі створення мистецьких завдань, методів дослідження, можна поступово, занурюючись у творчу діяльність різних живописних митців натюрмортистів, вивчаючи процес виконання того чи іншого завдання, інтегрування різноманітних видів мистецтва, технік та прийомів в одному із завдань, дати дитині можливість цілісно сприймати світ з естетичної та абстрактної точки зору.

Починаючи з 40-х років XVII століття, натюрморт в нідерландській живопису отримав широке розповсюдження як самостійний жанр. Одним з найперших виділився квітковий натюрморт в творах таких художників, як Амброзіус Босхарт Старший і Бальтасар ван дер Аст, і далі продовжував свій розвиток в розкішних натюрмортах Яна Давідса де Хема і його послідовників вже в другій половині XVII сторіччя. Причини популярності квіткового натюрмарту можна знайти в особливостях побуту нідерландського суспільства – традиції мати сади, заміські вілли або кімнатні рослини – а також сприятливих природних умовах для розвитку квітникарства.

Натюрморт як самостійний жанр живопису з'явився в Росії на початку XVIII століття. Уявлення про нього спочатку було пов'язане з зображенням дарів землі та моря, різноманітного світу речей, що оточують людину. Аж до кінця 19 століття натюрморт, на відміну від портрета і історичної картини, розглядався в якості «нижчого» жанру. Він існував головним чином як навчальна постановка і допускався лише в обмеженому розумінні як живопис квітів і фруктів.

Початок XX століття ознаменувався розквітом російського натюрмортного живопису, вперше отримавши рівноправність серед інших жанрів. Прагнення художників розширити можливості образотворчої мови супроводжувалося активними пошуками в області кольору, форми, композиції. Все це особливо яскраво проявилось в натюрморті. Збагачений новими темами, образами і художніми прийомами, російський натюрморт

розвивався надзвичайно стрімко: за півтора десятка років він проходить шлях від імпресіонізму до абстрактної формотворчості.

У дослідженні вперше робиться спроба мистецтвознавчого аналізу сучасного українського натюрморту в контексті засвоєння навичок олійного живопису, що спричинює актуальність даного дослідження на тему: **«Флористичний натюрморт на заняттях з образотворчого мистецтва в школі».**

Мета дослідження: дослідити флористичні мотиви українського натюрморту в контексті оволодіння навичками олійного живопису.

Завдання дослідження:

- Опрацювати мистецтвознавчі, історичні, фактологічні джерела з теми даного дослідження.
- Окреслити художню специфіку натюрморту як живописного жанру.
- Проаналізувати флористичні мотиви українського натюрморту, передумови виникнення та історію розвитку жанру.
- Виявити мистецтвознавчу специфіку сучасного українського натюрморту.
- Запропонувати методологію засвоєння навичок олійного малярства у процесі роботи над сучасним українським натюрмортом.

Об'єкт дослідження – сучасний український натюрморт.

Предмет дослідження – флористичні мотиви в сучасному українському натюрморті.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період зародження, становлення й розвитку натюрморту як самостійного живописного жанру (XV-XXI ст.ст.).

Територіальні межі дослідження – європейські терени, зокрема територія сучасної України.

Методи дослідження: теоретичний аналіз; предметно-аналітичний метод; дослідницько-експериментальний метод.

Наукова новизна полягає в пріоритетності здійсненого наукового осмислення і мистецтвознавчого трактування історично-еволюційних процесів

розвитку флористичних мотивів українського натюрморту як живописного жанру на українських теренах.

Практичне значення роботи. Результати дослідження можуть бути використані як теоретична складова історії українського образотворчого мистецтва, а також здатні прислужитися в оволодінні техніками олійного живопису, у використанні їх на уроках, в усвідомленні особливості впровадження запропонованої методики в образотворчий процес школи.

Матеріали дослідження пройшли апробацію на звітних науково-практичних конференціях Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, проведених за підсумками наукової роботи студентів і магістрантів за 2019-2020 роки.

Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (78 позицій), додатків (23 ілюстрації). Загальний обсяг роботи – 82 сторінки.

Висновки

У процесі бакалаврського дослідження нами було опрацьовано мистецтвознавчі, історичні, фактологічні джерела з теми даного дослідження; окреслено художню специфіку натюрморту як живописного жанру; проаналізовано український натюрморт, передумови виникнення та історію розвитку жанру; виявлено мистецтвознавчу специфіку українського обрядового натюрморту; особливості роботи над обрядовим натюрмортом: етапи й методологію виконання.

Натюрморт – це сповідь художника. І він не може не бути поетом. Поезія – це стан, в якому він живе, і живе постійно. Схвильованість – ось що неминуче виявляється в картині, якщо це супроводило її створенню. Холодне мистецтво мертво. Не можна імітувати відчуття, вдавати, що переживаєш. Треба любити і хвилюватися.

Відображаючи красу об'єктів навколишньої природи або речей, створених працею людини, натюрморти можуть хвилювати нас не менше, ніж жанрові картини.

В порівнянні з тематичною картиною або пейзажем, в сучасному творчому натюрморті художник вільніше розпоряджається компоновкою предметів, які можна у разі потреби поміняти місцями, пересунути, вилучити нарешті, змінити рівень зору на постановку.

Світ речей в натюрморті завжди покликаний розкривати їх об'єктивну своєрідність, неповторну якість та красу. Разом з тим, це завжди людський світ, що відображає лад думок і відчуттів, відношення до життя.

Предмети – це мова, на якій говорить художник, і він повинен володіти цією мовою. У пучку зелені живописець виражає повноту життя, в морській раковині – витончена майстерність природи, в кухонному посуді – радість буденної праці, в скромній квітці – цілий всесвіт.

Натюрморт – «не тільки художнє завдання», але і цілий світогляд. Світ речей – це людський світ, створений, сформований і обжитий людиною. Це і

робить натюрморт при всій зовнішній скромності його мотивів, жанром глибоким та змістовним.

Предмет побуту, зігрітий теплотою повсякденного спілкування з людьми дозволяє доторкнутися до їх життя більш дотиковою і інтимно, чим це можливо в розгорненій сюжетній картині. Речі в живописі, не завжди звичайно, виступають в «жорсткому» спеціально ним присвяченому жанрі натюрморту. Вони поживали і заповнюють кімнати в живописних зображеннях інтер'єрів, грають іноді не меншу роль, чим люди в жанрових або історичних сценах, нарешті, вони супроводжують нерідко людину і в портреті.

Показати речі впритул, на близьку відстань, змусити вглядітися в них – в цьому і є сутність і пафос натюрморту.

Список використаних джерел

1. Авсиян О. Композиция в работе с натуры. / Юный художник. №4. 1989. 34-35 с.
2. Архипов М. В. Цена и ценности современного искусства. Москва : 2004. 456 с.
3. Асеева Н. Українсько-французькі художні зв'язки 20х-30х років ХХ століття. Київ, 1984. 96 с.
4. Башилова Я. А. «Як навчитися малювати». Київ : Освіта. 1987. 87 с.
5. Беличко Ю. В. Український живопис. Київ, 1985. 65 с.
6. Белый А. Н., Архипенко П. С. Смысл искусства. Москва, 1994. 450 с.
7. Бутник-Сиверский Б. Народные украинские рисунки. Москва, 1971. 79 с.
8. Вейдле В. В. Умирание искусства. Самосознание европейской культуры ХХ века: Мыслители и писатели Запада о месте культуры в современном обществе. Москва, 1991. 165 с.
9. Випер Б. Р. Проблема и развитие натюрморта. Санкт-Петербург : «Азбука-классика». 2005. 382 с.
10. Виппер Б. Р. Статьи об искусстве. Москва : Просвещение, 1972. 100 с.
11. Вовк Х. Студії з української етнографії та антропології. Київ, 1995. 95 с.
12. Волков Н. Композиция в живописи. Москва, 1977. С. 7
13. Выборнова Г. Роль освещения в натюрморте. Художник, 1984. 85 с.
14. Выгодский Л. С. Психология искусства. Москва, 1968. 265 с.
15. Герлингс Шарлотта. 100 знаменитых художников. Генеальное творения мастеров живописи. Харьков-Белгород : Изд-во Клуб семейного досуга, 2009. 208 с.
16. Горбачов Д. Український авангард: Мистецтво України ХХ століття. Київ, 1998. 134 с.
17. Гречанский Л. М., Серов К. А., Остапов В. Н. Творческий процесс и художественное восприятие. Москва, 1978. 200 с.

18. Груздев М. С. Инсталляция в современном искусстве – новая структура восприятия. Пространство современного искусства : теория и практика. Москва, 2006. 406 с.
19. Даниэль С. М. Натюрморт: к предыстории жанра. Москва. Художник и знаток, 2005. 23 с.
20. Дмитриева Н. А. Мгновение, остановленное цветом Т. А. Мавриной: графика, живопись. Москва : Сов. художник, 1977. 56 с.
21. Дятлова Р. В. Мастера Натюрморта. Москва : Вече, 2002. 272 с. (Magistriartium)
22. Жолтовський П. М. Український живопис XVII-XVIII ст. Київ : «Наукова думка», 1978. 327 с.
23. Иогансон Б. В. О живописи: Как составить натюрморт. Как написать натюрморт. Москва : Искусство, 1960. 32 с.
24. Кандинский В. Текст художника. Ступени / Точка и линия на плоскости. Санкт-Петербург, 2003. 67 с.
25. Кара-Васильева Т. Народне мистецтво і художники авангарду. Київ : Народне мистецтво, 2001. 147 с.
26. Космина Т. Сільське житло Поділля. Кінець XIX–XX ст. Київ, 1980. 90 с.
27. Крымов Н. П. Художник и педагог. Москва, 1974. 81 с.
28. Кузнецов Ю. Западноевропейский натюрморт. Советский художник, 1980. 79 с.
29. Кузнецов Ю. И. Западноевропейский натюрморт. Москва : Сов. художник, 1966. 175 с.
30. Куприн А. Материалы живописи. Советы мастеров. Ленинград : Художник РСФСР, 1973. 297 с.
31. Лентовський А. М. Техніка олійного живопису. Київ : Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1959. 184 с.
32. Лі Н. Г. «Основи академічного малюнка». Москва, 2007. 546 с.

33. Меднікова Г.С. Українська і зарубіжна культура ХХ століття: Навч. посіб. Київ : «Знання», КОО, 2002. 214 с.
34. Назарова О. Юный художник. Из истории мирового искусства. №12. Київ : Знання, 1997. 20-23 с.
35. Найден О. Орнамент українського народного розпису: витоки, традиції, еволюція. Київ, 1989. 45 с.
36. Найден О. Орнамент українського народного розпису: витоки, традиції, еволюція. Київ, 1989. 79 с.
37. Негода Б. М. Живопис. Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2005. 167 с.
38. Некрасова М. А. Современное народное искусство. Ленинград : Кальвария, 1980. 267 с.
39. Оганов О. О. Произведение искусства и художественный образ. Москва, 1978. 4 с.
40. Одноралов Н. В. Материалы в изобразительном искусстве. Москва : Просвещение, 1983. 75 с.
41. Павлуцький Г. Історія українського орнаменту. / З передмовою Миколи Макаренка. Київ, 1927. 69 с.
42. Петрова О. В. Тенденції. Мистецтво України ХХ століття. Київ, 1998. 232 с.
43. Платонова Н. И. Искусство и творчество великих. Київ, 2002. 345 с.
44. Плеханов Г. В. Литература и эстетика: В 2 т. Москва, 1958. 123 с.
45. Пономарев Я. А. Психология творчества. Москва, 1976. 203 с.
46. Попович М. Нариси історії культури України. Київ : Артк. 1999. 720 с.
47. Похилюк О. В. Статус современного художника: социально – философский анализ. Москва, 2003. 167 с.
48. Псурцев Д. П. Активізація пізнавальної діяльності студентів в процесі навчального малювання натюрморту. Москва, 1991. 76 с.
49. Пушкин В. Н. Эвристика – наука о творческом мышлении. Москва, 1967. 409 с.

50. Ракова М. М. Русский натюрморт конца XIX начала XX в. Москва : Искусство, 1970. 90 с.
51. Самойлович В. Українське народне житло (кін. XIX – поч. XX ст.). Київ, 1972. 75 с.
52. Селівачов М. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). Київ : Ніжин, 2005. 125 с.
53. Сидоренко В. Сучасне українське образотворче мистецтво. Мистецькі обрії. Київ, 1999. 115 с.
54. Симоненко С. П. Світова та українська культура. Київ, 2001. 670 с.
55. Сіробаба М. Зміст і форма – ознаки національного в образотворчості. Образотворче мистецтво, 1999. 65 с.
56. Фехнер Е. Ю. Изобразительное искусство. Москва, 1981. 276 с.
57. Филонович И. Н. Натюрморт. Москва : Просвещение, 1975. 95 с.
58. Шорохов Е. В. Основи композиції: Навчальний посібник для студентів. Москва : Просвещение, 1985. 56 с.
59. Яшухин А. П. Живопись. Москва : Просвещение, 1985. 160 с.
60. Яшухин А. П. Живопись. Москва : Просвещение, 1985. 175 с.
61. Тихонов С. В., Дем'янів В. Г. Малюнок. Москва, 1983. 189 с.
62. Аксенов Ю., Левидова М. Цвет и линия: Практическое руководство по рисунку и живописи. Москва : Советский художник, 1986. 253 с., илл.
63. Боднар М. П., Загайкевич М. П. Історія української культури. / Українська культура XIX ст. Київ : Наукова думка, 2005, 1292 с. (т.4, к.2.).
64. Говдя П., Коваленко О. Передвижники і Україна. Київ, 1978. 27 с.
65. Дмитриев С. Н., Бурлацкая К. А. Живопись и натюрморт. Москва : Вече, 2002. 320 с.
66. Запаско Я. П., Білецький П. О. Літературознавство та мистецтвознавство / Пейзажний та побутовий жанри в українському живопису. Київ : Наукова думка, 1978. 338 с.
67. Лобановський Б. Б., Говдя П. І. Нариси з історії українського мистецтва / Українське мистецтво XIX-XX ст. Київ : Мистецтво, 1989. 204 с.

68. Пучков А. С., Триселев А. В. Методика работы над натюрмортом. Москва : Просвещение, 1982. 124 с.
69. Скрипник Г. А. Історія української культури XVII-XVIII ст. Київ : Наукова думка, 2003. 1113 с. (т.4, к. 1).
70. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). Київ : Райдуга, 1994. 85 с.
71. Мастера искусства об искусстве. Москва, 1967. 329 с. (т. 4)
72. Національна державна комплексна програма естетичного виховання: Проект. / АПН України Інституту країнознавства Київського ун-ту ім. Т. Г. Шевченка, та ін. / Уклад. Зязюн І. А., Семашко О. М. Київ, 1994. 63 с.
73. Необыкновенность обыкновенного. Москва, 1964. 38 с.
74. Основы для живописи маслом / Художественный совет. Москва, 2000. № 3. 6 с.
75. Совет мастеров «Живопись, графика». Ленинград, 1979. 169 с.
76. Програма «Изобразительное искусство и художественный труд»: Горяев В. Г., Горяева Н. А., Гуров Г. Е., Кобозев А. А., Ломоносова М. Т., Л. А. Неменская, Питерских А. С. Київ, 1999. 98 с.
77. Програма общеобразовательных учреждений «Изобразительное искусство» 1-9 классы. Москва. 1994. 78 с.
78. Школа изобразительного искусства: Учеб. Пособие. Москва : Изобраз. искусство, 1986. 176 с.